

Dzieło budzi respekt i każe z niecierpliwością oczekiwać kontynuacji. Nieuwzględnienie, choćby w formie tła porównawczego, rozwoju biografistyki kręgu greckiego, utrudnia może zobiektywizowanie obrazu osiągnięć biografistyki łacińskiej, ale trudno z tego powodu czynić zarzut autorowi pracy niewątpliwie pionierskiej, cechującej się szczególnego rodzaju "bliskością" do źródeł oraz szerokim potraktowaniem przedmiotu.

Jerzy Strzelczyk - Poznań

2. Biblioteca Patristica. Collana diretta da Mario Naldini e Manlio Simonetti, vol. 1-10, Firenze 1984-1987, Nardini Editore. Centro Internazionale del Libro.

Od 1984 r. ukazuje się nowa, dwujęzyczna /oryginalny tekst krytyczny + przekład/ włoska seria wydawnicza dzieł Ojców - "Biblioteca Patristica" /format 13 x 20,5 cm; okładka pięciokolorowa, plastykowana/, kierowana przez dwóch wybitnych badaczy starożytności klasyczno-chrześcijańskiej: Mariusza Naldiniego i Manliusza Simonettiego przy współudziale konsultantów: Samuela Olivieriego OFM i Dina Pieraccioniego. Każdy z tomów obok tekstu patrystycznego zawiera naukowy wstęp, obszerny komentarz, bibliografię i indeksy. Do końca 1987 r. wydano ich 10.

Pierwszym z nich jest opublikowany w 1984 r.: Tertulliano, La Testimonianza dell'anima. A cura di Carlo Tibiletti, ss. 118. Omawiana tu przez Tertuliana tematyka jest bardzo aktualna również i w świecie współczesnym, szczególnie jeśli chodzi o badania etnograficzne: dialog między ludźmi o różnych przekonaniach religijnych, czy też zagadnienia związane z antropologią teologiczną. "La Testimonianza dell'anima" podejmuje bowiem i rozwija charakterystyczną dla Tertuliana tematykę: "dusza dzięki swej naturze czyli strukturze otrzymanej od Boga, a nie przez wpływy zewnętrzne działające już po stworzeniu, poznaje niektóre podstawowe prawdy chrześcijańskie". Dziełko zajmuje się więc "duszą z natury chrześcijańską", która - otwierając się na Dobrą Nowinę Chrystusową - "staje się w całej pełni chrześcijańską".

2. I Pagani di fronte al cristianesimo. Testimonianze dei secoli I e II. A cura di Paolo Carrara, ss. 160. Jest to zbiór świadectw, które świat grecko-rzymski przekazał nam o chrześcijaństwie w I i II wieku. Spotykamy tu między innymi sławne relacje Tacyta i Lucjana, informacje Pliniusza Młodszeo i Swetoniusza oraz rozporządzenia Trajana i Hadriana. Obok tych znanych nazwisk i świadectw znajdujemy w nim także teksty innych autorów /Brucjusz, Epiktet, Flegon z Tralles, Krescent, Fronton z Cyrtu, Marek Aureliusz, Apulejusz z Madaury, Eliusz Arystydes, Galen z Pergamon, Cassius Dion, anonimowe świadectwa pogańskie/, których autentyczność czy też właściwa egzegeza może być niekiedy różnie pojmowana przez uczonych; teksty te jednak przyczyniają się bez wątpienia do kompletności całości dokumentacji, co przecieo stanowiło cel niniejszego zbioru.

3. Basilio di Cesarea, Discorso ai giovani. A cura di Mario Naldini, ss. 388. W centrum nauczania św. Bazylego, zawartego w owym dziełku, znajdujemy jasną metodę postępowania względem dzieł autorów pogańskich świata grecko-rzymskiego: chrześcijanin, szczególnie młodzieniec, powinien korzystać z ich bogactwa, traktując je jednak jako czystą propedeutykę prawdy objawionej w Ewangeliu.

4. Clemente Alessandrino, Estratti Profetici. A cura di Carlo Nardi, ss. 160. Dzieło to przekazuje mniej znany tekst Klemensa Aleksandryjskiego /150-215/ "Eclogae propheticae", znajdujący się tylko w jednym z kodeksów przechowywanych w Bibliotece "Laurenziana" we Florencji. Są to krótkie refleksje, głównie komentarze biblijne, w których - jak się wydaje - Autor ukazuje rozwój życia chrześcijańskiego począwszy od chrztu, poprzez wyjaśnianie "gnozy" czynników duchowych i moralnych znajdujących się w wydarzeniu sakramentalnym, aż do pełnej i ostatecznej kontemplacji Boga poprzez stały rozwój duszy człowieka sprawiedliwego wśród chórów anielskich i coraz to bardziej narastające oświecenie mistyczne. Zagadkowy tekst Wielkiego Aleksandryjczyka - "Eclogae propheticae" - którego niniejsze wydanie stanowi pierwsze tłumaczenie na język nowożytny - jest splotem przeróżnych kierunków filozoficznych starożytności w ogóle, a starożytności chrześcijańskiej w szczególności.

5. Epistolario Apocrifo di Seneca e San Paolo. A cura di Laura Bocciolini Palagi, ss. 176. Korespondencja Seneki i św.

Pawła, mająca się odbywać w Neroniańskim Rzymie, należy do literatury pseudoepigraficznej IV w. Trzeba jednak powiedzieć, że nie jest to tylko czyste, zwykłe, scholastyczne ćwiczenie, znajdujące cel samo w sobie, ale jest to dzieło parenetyczne, poprzez które anonimowy autor stara się zachęcać do lektury tekstów Pawłowych oraz wskazać jednocześnie na potrzebę wykształcenia retoryczno-stylistycznego u chrześcijan. Połączenie Seneki - spadkobiercy i depozytariusza patrymonium kulturalnego świata klasycznego - ze św. Pawłem - apostołem pogan, nabiera wartości emblematycznej: zlikwidowania konfliktu między światem pogańskim i chrześcijańskim oraz zespolenia kultury chrześcijańskiej z tradycją klasyczną.

6. Tertulliano, L'Eleganza delle donne. A cura di Sandra Isetta, ss. 224. Przesadna troska, z jaką kobiety zabiegają o swój wygląd, może stać się powodem pokus i grzechów, które mogą przesądzać także i o szczęściu wiecznym chrześcijanina. Tak krótko można streścić tematykę dzieła Tertuliana "De cultu feminarum", które Rygorysta afrykański kieruje do kobiet chrześcijańskich. Pierwsza księga streszcza początki i dzieje sztuki dbania o wygląd zewnętrzny - elegancji. Druga zaś ukazuje poglądy Autora-moralisty i surowego sędziego odnośnie do sposobów zachowań się kobiet w tej dziedzinie. Bogactwo sztuki retorycznej, oryginalność i żywe przedstawienie obrazów, pozwalają poznać ciekawy aspekt złożonej, bogatej osobowości Tertuliana.

7. Iscrizioni cristiane a Roma. Testimonianze di vita cristiana /secoli III-VII/. A cura di Carlo Carletti, ss. 184. W Rzymie zachowuje się więcej niż połowa całego dziedzictwa epigraficznego starożytności chrześcijańskiej: 45.000 inskrypcji, z których 75% ma charakter pogrzebowy. Tego rodzaju bogata dokumentacja epigraficzna stanowi wielką pomoc w poznaniu wspólnot chrześcijańskich Rzymu w wiekach III-VII. 142 teksty zamieszczone w niniejszej pozycji /130 łacińskich i 12 greckich/, uporządkowane tematycznie, pozwalają na lepsze zrozumienie różnych aspektów historycznych, archeologicznych, kulturowych, lingwistycznych życia starożytnych chrześcijan w Wiecznym Mieście.

8. Visioni dell'aldilà in Occidente. Fonti Modelli Testi. A cura di Maria Pia Ciccarese, ss. 480. Pozorna śmierć, niespodziewany powrót do życia, opisy miejsc z zaświatów, dokonane przez osoby, które powróciły do życia - to tematy bogatej lite-

ratury, która cieszyła się wielką poczytnością na chrześcijańskim Zachodzie. Niniejsze dzieło jest właśnie zbiorem tego rodzaju twórczości literackiej począwszy od I w. do czasów Karolińskich. Teksty te bardzo dobrze ilustrują narodziny i rozwój wizji pozagrobowych jako rodzaju literackiego wraz z ich bogatą tematyką uboczną.

9. I Cristiani e il servizio militare. Testimonianze dei primi tre secoli. A cura di Enrico Pucciarelli, ss. 352. Jednym z wielu złożonych aspektów współistnienia i stosunku chrześcijaństwa do władzy cesarskiej w pierwszych trzech wiekach, nacechowanych głębokim kryzysem polityczno-religijnym, jest postawa pierwszych wspólnot chrześcijańskich wobec etycznej wartości służby wojskowej. Prezentowany zbiór tekstów wczesnochrześcijańskich odnośnie do służby wojskowej pragnie ukazać wkład starożytnego Kościoła w interpretację posłannictwa ewangelicznego względem użycia przemocy w każdej jej postaci.

10. Ippolito, L'Anticristo. A cura di Enrico Norelli, ss. 276. Mit, wypracowany przez judaizm, o przeciwniku, który w czasach ostatecznych ma walczyć z Izraelem, w chrześcijaństwie uzyskał szczególne znaczenie, gdzie Mesjasz i oczekiwanie na Jego przyście staną się sprawami centralnymi i gdzie ów przeciwnik objawił się właśnie jako adwersarz Chrystusa. Hipolit w swoim "Antychryście", napisanym po grecku ok. 200 r., zostawił nam pierwszy traktat poświęcony wyłącznie tej mitycznej postaci. Niniejsze wydanie zamieszcza nowy tekst krytyczny, który bierze pod uwagę także starożytne, wschodnie przekłady oraz daje pierwsze jego włoskie tłumaczenie, dokonane na podstawie tekstu krytycznego.

W 1988 r. przewiduje się opublikowanie następujących dzieł: "Apologia" Arystydesa w oprac. Carlotty Alpignano, która dokonała gruntownego przepracowania tego jakże skomplikowanego tekstu; "Regula Pastoralis" Grzegorza Wielkiego /oprac. Luciano Pacomio/, "Visio Dorotheae" /P. Bodmer XXIX, oprac. Enrico Livrea/. Ta ostatnia stanowić będzie wydanie całkowicie nowe i poprawione tekstu papirusowego, opublikowanego jako "editio princeps" w 1984 r.

W przyszłości przewiduje się publikacje także innych pozycji, m.in.: "De viris illustribus" Hieronima /oprac. Aldo Ceres Gastaldo/; fragmenty egzegetyczne "Księgi Eklezjastes"

Dionizego Aleksandryjskiego wraz z fragmentami jeszcze nie wydanyymi /oprac. Sandro Leanza/; "Egzegeza Psalmów Gradualnych w Katenie Palestyńskiej" - Euzebiusz, Orygenes, Dydim, Apolinary z Laodycei /oprac. Carmelo Curti/; "De Montibus Sina et Sion" i "Adversus Judaeos" Pseudo Cypriana /oprac. Clara Burini/; "Replika Cesarzowi Julianowi" Teodora z Mopsuestii wraz z wieloma fragmentami dotychczas nie wydanyymi /oprac. Augusto Guida/.

Jak można się zorientować z wyżej omówionych krótko pozycji, "Biblioteca Patristica" obok tekstów patrystycznych sensu stricto odwołuje się również do różnych innych, przekonywujących świadectw i dokumentów konlateralnych /krąg pogański, epigrafia, papirologia/. Wiąż, która łączy ściśle filologię i historię oraz zależności między aktywnością filozoficzno-teologiczną, czy też zdobywcze dokładnej, gruntownej filologii, są kryteriami, na których opiera się, i z których czerpie swą inspirację "Biblioteca Patristica". Prezentuje bowiem wydania tekstów związanych ze starożytnością chrześcijańską w języku oryginalnym wraz z przekładem na język włoski i naukowym, obszernym komentarzem. To zaś sprawia, iż żywa tradycja Ojców naszej wiary, która prowadziła i ożywiała pierwsze kroki i przyczyniała się do rozwoju cywilizacji chrześcijańskiej, jest przewybornym pokarmem i naszej kultury.

Dzięki "Biblioteca Patristica" także i badacze starożytności klasyczno-chrześcijańskiej w Polsce /nawet i ci, którzy nie znają języka włoskiego/ będą mogli korzystać z dobrze opracowanych tekstów krytycznych wydań dzieł źródłowych. Szkoda tylko, że patrolodzy polscy nie mogą poszczycić się analogicznym "corpus", publikującym wydania krytyczne dzieł Ojców. Prawdopodobnie wpływają na to sprawy finansowe oraz - powiedzmy to wyraźnie, aczkolwiek z ubolewaniem i smutkiem - niedostateczne przygotowanie większości badaczy starożytności chrześcijańskiej w zakresie dyplomatyki i paleografii.

Bazyli Degórski OSPPE

Kraków - Lublin